

AZ EMBERI JOGOK EURÓPAI BÍRÓSÁGA ÍTÉLETEIBŐL

AZ EGYEZMÉNY 2. CIKKE AZ ÉLETHEZ VALÓ JOG

Z. Lengyelország elleni ügye¹

Az ügy körülményei. A kérelmező, Z. a lengyelországi Piában él. Lányja, Y. 2004 májusában állapotos lett. Nem sokkal később kiderült róla, hogy a terhesség előtt vagy annak korai szakaszában fekélyes vastagbélgyulladás alakult ki nála. A betegség tünetei – hányinger, hasi fájdalmak, hányás és hasmenés – folyamatos szenvedést és kényelmetlenséget okoztak neki. Ezt követően egyéb egészségügyi problémák is felléptek a kérelmező lányánál, amelyek miatt Y. 2004. májusa és szeptembere között három lengyel város (Piła, Poznan és Łodz) hat különböző kórházában járt. A szervezetében kialakult tályogok és sipoly miatt többször is megműtötték, a fekélyes vastagbélgyulladásra azonban csak gyógyszeres kezelés kapott.

Y.-t 2004. szeptember 4-én vérmérgezés miatt kórházba szállították, ahol azonnal megoperálták, és eltávolították a vakbelét. Mindezek ellenére az állapota tovább romlott, ezért intenzív osztályára került. Másnap az orvosok kivették a testéből az időközben elhunyt magzatát, szeptember 15-én pedig eltávolították a kérelmező lányának méhét is. Y. két héttel később, szepikus sokk következtében meghalt. Bátyja kérésére az orvosok nem végeztek boncolást.

2005. március 1-jén a lódzi kerületi ügyész gondatlanságból elkövetett emberölés gyanújával büntetőeljárást indított az ügyben, amelynek során kihallgatták a kérelmezőt és a lányát kezelő orvosokat is. Az eljárást 2006. május 26-án felfüggesztették. Ezt követően az ügyészség több szakértőt meghallgatott, akik egységesen azt állapították meg, hogy Y. közvetlenül a szepszisbe halt bele. A fekélyes vastagbélgyulladással kapcsolatos orvosi beavatkozások elmulasztása és a halál között azonban nem találtak közvetlen okozati összefüggést. Erre való tekintettel az ügyészség 2008. június 11-én megszüntette a nyomozást. Z. fellebbezett a döntés ellen, de az ügyet tárgyaló bíróság helyben hagyta a vádhatóság határozatát.

Időközben az orvosok ellen több fegyelmi eljárás is indult, azonban mindet megszüntették arra hivatkozva, hogy a lányt kezelő személyzet nem követett el hibát.

Az EJEB-hez benyújtott panaszában a kérelmező azt kifogásolta, hogy az orvosok nem részesítették megfelelő kezelésben a lányát a fekélyes vastagbélgyulladás tekintetében, valamint azt, hogy a lengyel hatóságok nem végeztek gyors nyomozást annak érdekében, hogy megállapítsák, ki a felelős Y. haláláért. Z. szerint emiatt a hatóságok megsértették az Egyezmény 2. cikkében foglalt élethez való jogból eredő eljárási kötelezettségeket. Panaszában továbbá a 8. és 14. cikk sérelmére is hivatkozott.

*A döntés.*² A bíróság megjegyezte, hogy a 2. cikk szerinti procedurális kötelezettségek megkövetelik az államoktól, hogy hatékony és független igazságszolgáltatási rendszert állítsanak fel, amely adott ügyben biztosítja a halál okának megállapítását és – amennyiben mulasztás történt – a vétkes orvosok felelősségére vonását. A testület ezzel kapcsolatban megjegyezte, hogy az Egyezmény ugyan nem garantálja a büntetőeljárás megindításához való jogot, de bizonyos, az élethez való jog megsértésével kapcsolatos esetekben büntetőjogi eszközöket is alkalmazni kell. A kialakult ítélkezési gyakorlat szerint ugyanakkor az orvosi gondatlansággal kapcsolatos ügyekben az eljárási kötelezettségeknek nem csak büntető eljárás keretében lehet eleget tenni, hanem azáltal is, hogy polgári bíróság állapíthatja meg az orvosok felelősségét, és megfelelő jóvátételt ítélhet meg az érintett számára. Megfelelő megoldás lehet továbbá a fegyelmi eljárás indítása is.

Az eljárási kötelezettségek magukban foglalják az ésszerű gyorsaság követelményét is. Eszerint, ha a nyomozás lefolytatása akadályokba ütközik, a hatóságok kötelesek a legrövidebb időn belül megoldást találni a kialakult helyzetre annak érdekében, hogy fenntartsák a törvényes működésükbe vetett közbizalmat. A testület érvelése szerint egy kórházban történt halálesettel kapcsolatos gyors nyomozást továbbá az is indokolja, hogy az ellátás során elkövetett lehetséges hibák ismerete alapvető fontosságú a hiányosságok kijavítása és a hasonló tragédiák megelőzése szempontjából. Az ilyen esetek kivizsgálása ezért az összes, az egészségügyi szolgáltatást igénybe vevő fogyasztó biztonságát is szolgálja.

Az EJEB a lengyel hatóságok eljárásáról megállapította, hogy a nyomozás sikeresen tisztázta azokat a körülményeket, amelyek az orvosi személyzet bármilyen felelősségének megalapozásához szükségesek voltak. A bíróság a vizsgálat megállapításait ezért

nem kérdőjelezte meg. A nyomozás gyorsasága szempontjából pedig kiemelte, hogy az ügyészség addig, amíg az eljárás 2006. május 26. és 2008. június 11. között szünetelt, több szakvéleményt is beszerzett, és számos szakértőt meghallgatott. A testület ebben a tekintetben elfogadta azt, hogy a felmerült orvosi kérdések igen összetettek voltak, amelyek hosszabb és alapos vizsgálatot igényeltek. Ezért az az időtartam, ameddig az ügyet felfüggesztették nem minősül túlzottnak. A lengyel hatóságok eljárása következőképpen nem sértette az Egyezmény 2. cikkét.

Az EJEB a kérelem fennmaradó részét elutasította.

Kommentár. A bíróság ebben az ügyben a nyomozó hatóságok eljárását vizsgálta meg az Egyezmény 2. cikkéből fakadó procedurális kötelezettségek szemszögéből. A testület érvelése szerint a lengyel ügyészség kellő gondossággal derítette fel a kérelmező lánya halálának körülményeit, továbbá a büntetőeljárás is kellően gyors volt, annak ellenére, hogy azt hosszabb időre felfüggesztették.

Buzás Péter

AZ EGYEZMÉNY 8. CIKKE A MAGÁN- ÉS CSALÁDI ÉLETHEZ VALÓ JOG

G.B. és R.B. Moldova elleni ügye³

Az ügy körülményei. G. B. és férje, R. B. a moldovai Ștefan Vodă-ban élnek. G. B.-n 2000. május 4-én, 32 éves korában, császármetszést hajtottak végre a helyi kórházban, amely közben az orvosa a tudta és beleegyezése nélkül eltávolította a petefészkeket és a petevezetéküket is. A sterilizálásnak súlyos egészségügyi és pszichológiai következményei lettek: G. B.-nek hosszú éveken át tartó kezelést kell kapnia a korai klimax tüneteinek enyhítése érdekében. Az orvosok továbbá különböző pszichológiai problémákat, többek között a neurózis egyik fajtáját és poszttraumatikus stresszszindrómát diagnosztizáltak nála.

A sterilizálást végző orvos ellen büntetőeljárás indult, amelynek során 2005 márciusában felfüggesztett börtönbüntetésre ítélték. E döntést másodfokon is helyben hagyta a bíróság. A Legfelsőbb Bíróság 2005. augusztus 2-án azonban megsemmisítette a korábbi ítéletet, és újat hozott helyette, amelyben megállapította ugyan az orvos bűnösségét, de elévülés miatt nem szabott ki büntetőjogi szankciót.

A kérelmezők 2007-ben beperelték a kórházat és a műtétet végző orvost. Keresetükben – átszámítva – közel 66 500 euró vagyoni és nem vagyoni kártérítést, valamint a felmerült jogi költségek megtérítését követeltek. Kérték továbbá a bíróságot, hogy kö-

telezze a kórházat G. B. térítésmentes orvosi kezelésére mindaddig, amíg azt az állapota megköveteli. A bíróság részben megalapozottnak tartotta a keresetet: kimondta, hogy az intézmény köteles a kérelmezőt 2020-ig ingyenesen kezelni, kártérítésként azonban csak alig több mint 500 eurónak megfelelő összeget ítélt meg. A testület indokolása szerint a kérelmezők által követelt teljes összeg megfizetése súlyosan veszélyeztetné a kórház működését. G. B. és férje fellebbezett a döntés ellen, amelynek nyomán a másodfokon eljáró bíróság 35%-kal megemelte a nekik fizetendő összeget. A kérelmezők ezt sem tartották méltányosnak, ezért ismét fellebbezéssel éltek, a Legfelső Bíróság végül azonban helyben hagyta a másodfokú döntést.

A kérelmezők az EJEB-hez benyújtott panaszukban azt kifogásolták, hogy G. B. sterilizálása és a megítélt kártérítési összeg miatt sérültek az Egyezmény 6. cikk 1. bekezdésében és a 8. cikkében foglalt jogaik. Az eljárás során később arra kérték a testületet, hogy ügyüket csak a magán- és családi élet tiszteletben tartásához fűződő joggal összefüggésben vizsgálja meg. A bíróság helyt adott a kérelemnek, azonban az állítólagos jogsérelem mérlegelését csak G. B. tekintetében tartotta szükségesnek.

*A döntés.*⁴ Az EJEB felidézte, hogy a „magánélet” tág fogalom, amely felöleli többek között az egyén testi és lelki integritásának védelmét is. Egy páciens akarata ellenére végrehajtott orvosi kezelés ezért beavatkozást valósít meg az érintett magán- és családi élet tiszteletben tartásához fűződő jogába. A testület ebben az összefüggésben megjegyezte, hogy a moldovai bíróságok, bár az ítéleteikben nem hivatkoztak kifejezetten az Egyezmény 8. cikkére, korábban már megállapították, hogy a G. B. tudta és beleegyezése nélkül elvégzett sterilizálás súlyosan sértette a kérelmező testi és lelki integritását. A szubszidiaritás elvének megfelelően ezért a bíróság nem állapított meg ismét jogsérelmet ebben a tekintetben.

A testület ugyanakkor megvizsgálta a kártérítési összegét. Ezzel kapcsolatban kiemelte, hogy gyermeknemzés képességének elvesztése és a hosszú távú egészségügyi problémák miatt a sterilizálás különösen súlyos beavatkozásnak minősül, ami megfelelő kompenzációt igényel. A moldovai bíróságok által megállapított kártérítés azonban jóval alatta marad az EJEB gyakorlatában a 8. cikk megsértésével összefüggésben általában meghatározott elégtétel összegének. A bíróságok ezen felül, az elsőfokú döntés kivételével, nem indokolták megfelelő módon azt sem, hogy miért csak ekkora kártérítés jár a kérelmezőknek.

A testület elfogadhatatlannak tartotta azt az állítást, miszerint a kártérítési összeg megfizetése elle-

hetetlenítette volna a kórház működését. Érvelése szerint az állam minden esetben köteles fedezni az általa fenntartott kórház működésével kapcsolatban felmerült költségeket.

Buzás Péter

AZ EGYEZMÉNY 10. CIKKE. A VÉLEMÉNYNYILVÁNÍTÁS SZABADSÁGA

*Martin és mások Franciaország elleni ügye*⁵

Az ügy körülményei. 2005-ben a Midi Libre francia napilap megszerezte Languedoc-Roussillon régió Regionális Ellenőrzési Hivatalának előzetes jelentését, amely megállapította, hogy a régió vezetősége visszaéléseket követett el egy olyan időszakban, amikor a francia szenátus egyik tagja volt a regionális tanács elnöke. A napilap több cikket is közzétett az ügyről, és részleteket is idézett a jelentéstervezetből, noha az jogilag „bizalmas”-nak minősült. Az információk nyilvánosságra kerülése után a tanács elnöke feljelentést tett az újságírók ellen hivatali titok megsértése (‘recel de violation du secret professionnel’, Code Pénal, Article 321-1) miatt. A büntetőeljárás során annak kiderítésére, hogy az újságírók milyen körülmények között szereztek meg a bizalmas jelentés egy példányát, a vizsgálóbíró házkutatást rendelt el az újság szerkesztőségében. A házkutatásra hónapokkal a cikk megjelenése után, 2006 júliusában került sor, amelynek során az újság szerkesztőségét egy informatikai szakértő segítségével vizsgálták át, különböző dokumentumokat foglaltak le, továbbá másolatokat készítettek az újságírók számítógépeinek merevlemezeiről. A merevlemezek elemzése során két újságíró gépén sikerült a jelentés nyomait azonosítani. Azt viszont a vizsgálat nem tudta kideríteni, hogy ki volt az a személy, aki a bizalmas jelentést átadta vagy elküldte az újságíróknak, sem azt, hogy az illetőt titoktartási kötelezettség terhelt-e a dokumentum kiszivárogtatásakor.

Az újságírók fellebbezésükben arra hivatkoztak, hogy a házkutatás és a lefoglalás, valamint az eljárás sértette a véleménynyilvánítási szabadságukat, valamint a forrásvédelemhez való jogukat. A fellebbezés 2007. július 3-án a Montpellier- Fellebbviteli Bíróság elutasította, rámutatva arra, hogy a házkutatás annak kiderítését célozta, hogy az újságíróknak honnan sikerült megszerezniük a bizalmas információkat. Az indokolás szerint az újságírói források védelmének elve nem akadályozhatja az igazságügyi szervek büntetőügyekben történő eljárását, a bűncselekmények felderítését, ami jogosan indokolja a sajtó és

más médiumok szerkesztőségeiben való házkutatást és lefoglalást. Időközben kiderült, hogy bár a teljes jelentést csak a regionális tanács akkori és korábbi elnöke kapta meg, a jelentés kivonatát 70 másik személynek is megküldték, akikre már nem vonatkozott a titoktartási kötelezettség. Mivel tehát a dokumentumhoz olyan személyek is hozzáfértek, akiket nem terhelt titoktartási kötelezettség, a Montpellier Fellebbviteli Bíróság 2007. október 4-i határozatában a hivatali titoksértés miatt indult eljárást megszüntette, ennek értelmében a jelentés közzététele sem minősült bűncselekménynek. A Semmitőszék 2007. december 4-i ítélete ennek ellenére elutasította az újságírók fellebbezését. Az indokolás szerint a vizsgálat és a házkutatás a büntetőeljárás szabályainak megfelelően zajlott le. A beavatkozás szükséges és arányos volt az elérni kívánt törvényes, legitim céllal, nevezetesen a mások jogainak védelmének – jelen esetben az ártatlanság védelme –, a bizalmas információk védelmének céljával, illetve azzal, hogy megakadályozzák az olyan magatartást, amely alkalmas az igazságszolgáltatás befolyásolására. Az újságírók ezek után a strasbourgi bírósághoz fordultak.

*A döntés.*⁶ A Bíróság megismételte, hogy az újságírók otthonában vagy munkahelyén tartott házkutatások, amelyek az újságírók forrásainak azonosítását célozzák, súlyos intézkedésnek számítanak, amelyek az Egyezmény 10. cikkébe ütközhetnek. Másrészt viszont az újságírói források védelmével kapcsolatban a Bíróság először hangsúlyozta kifejezetten az újságírói etika fontosságát is, miszerint az újságírót azzal a feltétellel illeti meg a forrásvédelemhez való jog, ha az újságírói etikai normáknak megfelelően, jóhiszeműen eljárva nyújt megbízható és pontos információkat. Ezek a megfontolások fontos szerepet játszanak a mai világban, hiszen a modern társadalomban a média olyan hatalom, amely nemcsak tájékoztat, de az információk közvetítésével befolyásolni is tud, ezért a védelemre jogosultnak kellő megfontolással kell kezelnie a kapott információkat. Egy olyan világban, ahol az egyén a hagyományos és az elektronikus kommunikációs csatornákon keresztül hatalmas információáramlással szembesül, illetve ahol a résztvevők száma egyre nő, a tények igazságtartalmának ellenőrzésének, az újságírói etikának is egyre fokozottabb jelentősége van. A 10. cikk által biztosított újságírói források védelme tehát nem korlátlan, ettől függetlenül a bizalmas újságírói forrásokat korlátozó intézkedéseket a legszigorúbb módon kell megítélni. Az ilyen korlátozás nem egyeztethető össze a 10. cikkel, kivéve, ha azt nyomós közérdek igazolja.

A Bíróság szerint a házkutatás – még akkor is, ha az eredménytelen volt, és azt nem követte elítélés

– egyértelműen beavatkozás volt a véleménynyilvánítás szabadságába. A házkutatás eredménytelensége nem változtatja meg annak célját, az újságíró forrásának felderítését. A Bíróság nem vitatta, hogy a beavatkozás törvényben meghatározott volt, célja pedig a bizalmas információk közzétételének megakadályozása, valamint mások jogainak védelme volt, különös tekintettel az ártatlanság védelmére. Kérdés, hogy a beavatkozás „szükséges-e egy demokratikus társadalomban”, és arányos-e az elérni kívánt törvényes céllal; illetve, hogy a hatóságok által felhozott indokok megfelelőek és elégségesek-e. A publikált cikkek elsősorban választott helyi politikusok és köztisztviselők közpénzekkel való gazdálkodásáról szóltak, amelynek gyakorlatát a jelentés is bírálta. Nem kétséges, hogy közérdeklődésre számot tartó témáról van szó, az erről szóló nyílt vita a helyi közösségnek is érdeke, illetve a helyi közösségnek joga van a tájékozódáshoz, az újságíróknak pedig joguk volt a nyilvánosság figyelmét felhívni. Az oknyomozó újságíróknak éppen az a feladata, hogy tájékoztassák és figyelmeztessék a közvéleményt, különösen „a nem kívánatos társadalmi jelenségekről”, amint megalapozott információ kerül birtokukba. Másrészt az újságírók már az újság címlapján egyértelműen felhívták arra a figyelmet, hogy az információ egy jelentésterv előzetes változatából származik, tehát ennek megfelelően kell értékelni. Következésképpen, az újságírók jóhiszeműen és az újságírói etika tiszteletben tartásával jártak el.

Kétséges viszont, hogy az újság szerkesztőségének átkutatása alkalmas módszer volt-e annak megállapítására, hogy ki követte el a titoksértést, miután több mint 8 hónappal a vitatott cikk közzététele után került rá sor. A kormányzat nem tudta bizonyítani, hogy a hatóságoknak a házkutatáson kívül, más intézkedések révén ne lett volna lehetőségük a bizonyítékok keresésére, illetve annak kiderítésére, hogy megsértette-e valaki egyáltalán a titoktartási kötelezettségét, valamint, hogy a szóban forgó információkat jogtalanul megszerezve tették-e közzé. Sőt, végül maguk a francia bíróságok jutottak arra a következtetésre, hogy a titoktartási kötelezettség nem vonatkozott a jelentés minden címzettjére, így e tekintetben az újságírókat sem kötötte titoktartási kötelezettség. Az eljárásnak valójában az volt a célja, hogy az esetleges kiszivárogtató kilétének felderítésével korlátozzák az újságírókat funkcióik gyakorlásában. Még akkor is, ha a házkutatás azt célozta, hogy kiderítse az informátor személyét, illetve tisztázza, hogy az újságírók jogellenesen szerezték-e meg az informátor által törvénytelenül kiadott információkat, először az alternatív intézkedési lehetőségeket kellett volna kimeríteni. Mindezek alapján a

Bíróság megállapította, hogy a kormányzat nem tudta igazolni, hogy az egymással versengő érdekeket – nevezetesen az újságírók forrásainak védelme, valamint a bűncselekmények megelőzésének érdeke – megfelelően mérlegelte, illetve azok egyensúlyban álltak volna egymással. A hatóságok indokai fontosnak tekinthetők, de önmagukban nem elegendők. A Bíróság ezért kimondta, hogy a francia hatóságok nem tartották tiszteletben az újságírók forrásvédelemhez való jogát, és megsértették az Egyezmény 10. cikkét.

Kóczyán Sándor

Ressiot és mások Franciaország elleni ügye⁷

Az ügy körülményei. 2004-ben két francia lap, a Le Point hetilap és a L'Equipe sportmagazin egy cikksorozatot tett közzé, miszerint a Tour de France egyik csapata ellen doppingvétség miatt eljárás indult. A cikkek a vizsgálat során készült jegyzőkönyvekből is idéztek. Mivel a cikkek folyamatban lévő nyomozásról tudósítottak, az újságírókat nyomozati eljárás bizalmosságának megsértésével (folyamatban lévő eljárás tisztességességének veszélyeztetése) vádolták meg. A hatóságok azonosítani szerették volna a kiszivárogtató forrást, ezért a francia rendőrség átkutatta a Le Point és a L'Equipe szerkesztősegeit, valamint öt újságíró otthonát, ennek során számítógépeket foglaltak le, sőt, az újságírók telefonhívásait és e-mailjeit is ellenőrizték. A francia bíróságok egyes nyomozati intézkedéseket ugyan semmisnek nyilvánítottak, ám a lefoglalást és az anyagok zár alá helyezését jogszerűnek minősítették. A fellebbviteli bíróság például megállapította, hogy a bizalmas információk közzététele „jelentős kényelmetlenséget” okozott a vizsgálat lefolytatásában, és a jogsértő nyilvánosságra hozatal veszélyeztette a nyomozás sikerét, valamint sértette az ártatlanság védelmét, amelyhez a cikkben említett, vizsgálattal érintett személyeknek is joga van. A házkutatások jogszerűsége kapcsán a fellebbviteli bíróság úgy vélte, hogy a büntetőeljárás törvény 56-2 cikkének akkori rendelkezései nem vonatkoztak sem a helyi médiumokra, sem az audiovizuális kommunikációra, ahogyan az újságírók privátszférájának, otthonának átvizsgálására sem. Az öt újságíró ezek után a strasbourgi bírósághoz fordult arra hivatkozva, hogy a vizsgálatokkal megsértették az Egyezmény 10. cikkét.

*A döntés.*⁸ A Bíróság ismételtelen hangsúlyozta az újságírói forrásvédelem – amely a sajtószabadság egyik „sarokköve” – fontosságát. A védelem hiánya ugyanis a forrásokat visszatarthatja attól, hogy segítsék a sajtót a közvélemény tájékoztatásában, ami a

sajtó lényegi, a „társadalom éber őrének” szerepét veszélyezteti, és hátráltatja azt is, hogy a sajtó megbízható és pontos információk alapján tájékoztasson. Ezért a bizalmas újságírói források védelmét korlátozó intézkedéseket a legszigorúbb módon kell megvizsgálni. A Bíróság megismételte, hogy az Egyezmény 10. cikke védi az újságírók azon jogát, hogy a közérdeklődésre számot tartó kérdésekről tájékoztatást nyújtsanak, feltéve, hogy jóhiszeműen, az újságírói etikai normáknak megfelelően, megbízható és pontos információval szolgálnak. Másrészt a kérelmezők tapasztalt újságírók voltak, akik nem hagyhatták figyelmen kívül, hogy a dokumentumok egy folyamatban lévő eljárás során kerültek nyilvánosságra, s amíg egy nyomozás folyamatban van, addig a közönség tájékoztatásához fűződő érdekek háttérbe kell szorulnia.

A Bíróság már korábban is megállapította, hogy a bírósági eljárásokban, különösen a büntetőeljárásokban különös érdek fűződik a nyomozás során beszerzett iratok bizalmas kezeléséhez a tisztességes eljárás és a terhelt jogainak biztosítása érdekében. Annak elismerése mellett, hogy a sajtó fontos szerepet játszik egy demokratikus társadalomban, illetve a büntető igazságszolgáltatás terén, az újságírók is kötelesek tiszteletben tartani az általános büntetőjogi szabályokat. A médiának joga van ahhoz, hogy a folyamatban lévő büntetőeljárásokról tudósítson, illetve ahhoz, hogy tájékoztassa a nyilvánosságot. Ám az újságíróknak szem előtt kell tartaniuk, hogy a folyamatban lévő büntetőeljárásokról szóló tudósítások nem tartalmazhatnak olyan kijelentéseket vagy utalásokat, amelyek – szándékosan vagy sem, de – befolyásolhatják az eljárás kimenetelét, illetve veszélyeztethetik a vádlott tisztességes eljáráshoz való jogát, valamint alkalmasak lehetnek annak a közbizalomnak az aláásására, amelyet a bíróságok a büntető igazságszolgáltatásban élveznek. Meg kell tehát határozni, hogy a közvélemény fontos kérdésekről való tájékoztatásának célja ellensúlyozza-e az újságíró kötelezettségét és felelősségét a bizalmas természetű dokumentumok forrásként való használatát illetően.

A Bíróság megítélése szerint a cikkek témája – dopping használata egy professzionális sport, a kérempározás területén – kétségtől fontos, közérdeklő kérdés, amely a nyilvánosság körében is nagy érdeklődést keltett. A közvéleménynek jogos érdeke, hogy tájékoztassák a vizsgálat fejleményeiről. Ha az újságírók bizalmas információk nyilvánosságra hozatalával egy jelentős társadalmi vitához járulnak hozzá, csak kivételes esetben lehet a sajtó mozgásterét korlátozni, a szankciók ugyanis veszélyeztetnék a sajtó demokratikus társadalomban betöltött szere-

pét. A Bíróság szerint a francia hatóságok beavatkozása a vizsgálat részét képező bizalmas információk védelmét, valamint az eljárás tisztességes lefolytatásának biztosítását és az igazságszolgáltatás tekintélye és pártatlanságának fenntartása legitim céljának érdekében történt, ugyanakkor aránytalan volt. A megkésett házkutatások maguk a jelen esetben egyetlen célt szolgáltak: az újságcikkekben megjelentetett információk eredetének azonosítását, arra viszont alkalmatlanok voltak, hogy a hivatali titok kiszivárogtatójának személyét felfedjék. A forrásvédelemhez való jogot nem lehet pusztán kiváltságnak tekinteni, amit el lehet venni attól függően, hogy az információ átadására jogszerűen vagy jogellenesen került sor. A Bíróság külön megjegyezte, hogy a nyomozó hatóságok a házkutatást nagy erővel, felfegyverkezve és látványos módon hajtották végre, ami önmagában alkalmas volt az ott dolgozók megfélemlítésére, látván, hogy milyen veszélyekkel járhat az újságírói hivatás szabad gyakorlása. Az újságírók véleménynyilvánítási szabadságának korlátozását önmagában nem teszi elfogadottá, ha a kormányzat úgy véli, hogy nyomós társadalmi érdek indokolja az újságírók forrásvédelmébe való beavatkozást, mivel nem tudta igazolni, hogy megfelelő egyensúlyt talált volna a különböző érdekek között. A francia hatóságok által meghozott intézkedések nem álltak ésszerű arányban az elérni kívánt céllal sem, így a Bíróság ennek alapján kimondta az Egyezmény 10. cikkének megsértését.

A két francia eset alapján úgy tűnik, mintha a Bíróság szigorúbb feltételhez kötné az újságírói forrásvédelem jogának biztosítását. A Bíróság ugyanis kifejezetten hangsúlyozni kezdte az újságíró etikai szabályainak fontosságát is, azaz az újságíró jóhiszemű eljárásának, illetve a megalapozott és pontos információ nyújtásának követelményét.

Kóczián Sándor

*Az Animal Defenders International
Egyesült Királyság elleni ügye⁹*

Az ügy körülményei. A kérelmező Animal Defenders International (ADI) egy állatvédő civil szervezet, amely az Egyesült Királyságban működik, és többek között az állatok kereskedelme, illetve azok tudományos vizsgálata és szabadidős célú felhasználása ellen kampányol, és a változások elérése érdekében befolyásolni szeretné a közvéleményt és a parlamenti jogalkotást. 2005-ben az ADI „A haverom egy főemlős” (‘My Mate’s a Primate’) címmel kifejezetten a főemlősök állatkertekben és cirkuszokban való tartása és mutogatása ellen indított kampányt. A kam-

pány részeként egy 20 másodperces televíziós hirdetést kívántak közzétenni. A reklámban egy megláncolt lány volt látható egy állatketrecben, majd a végén egy csimpánz ugyanabban a helyzetben. A reklámot benyújtották a hirdetések engedélyező testületnek, a Broadcast Advertising Clearance Centre-nek (BACC),¹⁰ hogy vizsgálja meg a reklám tartalmát a vonatkozó jogszabályoknak és kódexeknek való megfelelés szempontjából. A BACC a reklám tartalmát politikai tartalmúnak minősítette, felhívva a figyelmet a szervezet célkitűzéseinek teljes mértékben, illetve főként politikai jellegére. Mivel a fizetett politikai hirdetések sugárzása a hagyományos elektronikus médiában a Communications Act 2003 értelmében tilos (Section 321 (2) bek.),¹¹ ezért a törvénynek megfelelően visszautasította a hirdetés közzétételének engedélyezését.¹² A határozatot 2006 decemberében a High Court,¹³ majd 2008-ban a Lordok Háza (House of Lords)¹⁴ is helybenhagyta. A Lordok Háza ítélete többek között kimondta, hogy a politikai reklámok tilalmát az a cél indokolja, hogy megakadályozzák a nyilvános vita befolyásos érdekcsoportok általi torzítását, és a strasbourgi bíróság ítélezési gyakorlatának figyelembevételével úgy vélte, hogy a szabályozás nem összeegyeztethetetlen az Egyezmény 10. cikkével. Az ADI ezt követően a strasbourgi bírósághoz fordult, arra hivatkozva, hogy indokolatlanul tagadták meg a szervezettől a televízióban vagy a rádióban való hirdetés lehetőségét.

*A döntés.*¹⁵ Az eljárás során mindkét fél egyetértett abban, hogy a politikai reklám törvényi szabályozás tárgya lehet, aminek célja a műsorszolgáltatás pártatlanságának megőrzése a szabad és plurális vita fenntartása a közérdeklődésre számot tartó ügyekben; illetve abban, hogy a törvényi szabályozás célja lehet általában az, hogy hozzájáruljon a demokratikus folyamathoz, annak védelméhez. Kérdés, hogy a tilalom igazolására felhozott indokok megfelelőek és elégségesek-e, és hogy a beavatkozás „szükséges-e egy demokratikus társadalomban”, valamint arányos-e az elérni kívánt törvényes céllal.

A kérelmező azzal érvelt, hogy a véleménynyilvánítás szabadságába való beavatkozás, a fizetett politikai hirdetés közzétételének tilalma túlságosan széles körben meghatározott és aránytalan, ami az előzetes korlátozás egyik formáját jelenti. A tilalom szükséges a választási kampány időszakán kívül, ám aránytalan annak kiterjesztése a társadalmi érdekvédelemtől független szervezetekre, közérdeklődő ügyekben. A túl tág definíció indokolatlanul korlátozza a kisebb csoportok részvételi lehetőségét a közérdeklődésre számot tartó kérdésekben. Indokolatlan továbbá a hagyományos elektronikus média megkülönbözteté-

se a többi médiumtól. A kormány minden bizonyíték és elemzés nélkül feltételezte, hogy hatalmának és költségvetésének nagyságát tekintve az elektronikus média kiemelkedik a többi médium közül. Értelmetlen az elektronikus médiához való hozzáférést korlátozni, míg más, hasonló meggyőzőerővel bíró, hasonlóan nagy tömegeket elérő médium esetében nincs korlátozás. Nem megalapozott az a feltevés sem, hogy a tilalom hiánya a műsorszugárzás pártatlanságát veszélyeztetné; eltúlzott a nyilvános vita gazdaságilag erős, befolyásos érdekcsoportok általi torzításától való félelem. A kormány ezzel szemben azzal érvelt, hogy a tilalomra azért van szükség, hogy elkerüljék a közügyekben folyó viták torzulását azáltal, hogy gazdaságilag erős szervezetek egyenlőtlen mértékű hozzáférést szereznek – fizetett reklámok révén – a legbefolyásosabb, leghatékonyabb és legköltségesebb médiumokhoz; illetve azért, hogy megvédjék a valódi pluralizmust. A fizetett politikai hirdetések szabályozásának hiánya következtében a demokratikus befolyásolás árucikké válna, ami aláásná a műsorszolgáltatás pártatlanságát és a demokratikus folyamatot. A cél a politikai vita fokozása és nem annak korlátozása.

A strasbourgi bíróság emlékeztetett arra, hogy a közérdeklődő kérdésekkel összefüggő viták korlátozására csak kevés lehetőség van, a részes államok szűk mérlegelési jogkört ('margin of appreciation') élveznek. Ilyen, közérdeklődő kérdésnek minősül az állatok védelme is. Ennek megfelelően a bíróság gondosan vizsgálja a közügyekkel kapcsolatos véleménynyilvánítás korlátozásának arányosságát egy televíziós műsorszámban. A Bíróság a szóban forgó tilalmat „általános intézkedésként” ('general measure') kategorizálta. Az államnak joga van ahhoz, hogy az Egyezményvel összhangban általános intézkedéseket hozzon, amelyek előre meghatározott helyzetekre vonatkoznak, még ha az nehéz eseteket is eredményezhet. Ilyen általános intézkedés írja elő a valási reklám tilalmát is. Az általános intézkedést meg kell különböztetni a véleménynyilvánítás egyedi aktuálisan történő, előzetes korlátozásától. A Bíróság szerint a központi kérdés a vitatott intézkedések tekintetében nem az, hogy kevésbé korlátozó szabályokat kellett volna elfogadni, vagy hogy az államnak bizonyítania kellett volna, hogy tiltás nélkül a törvényes cél nem érhető el. A központi kérdés inkább az, hogyan fogadták el az általános intézkedést, illetve, hogy a jogalkotó a számára biztosított mérlegelési jogkörön belül járt-e el.

Bár a nyilvános viták pluralizmusának veszélyeztetése, a választások és a demokratikus folyamat kérdése nyilvánvalóan élesebb kérdés választási időszakban, ez a veszély nem csak ilyenkor áll fenn, mi-

vel a demokratikus folyamatot, illetve a szabad és plurális nyilvános vita lehetőségét folyamatosan biztosítani kell. Az állam pozitív kötelezettsége a tényleges pluralizmus biztosítása érdekében az audiovizuális médiát illetően nem csak egy bizonyos időszakban áll fenn. A Bíróságnak ezért azt kellett eldöntenie, hogy a tilalom túlságosan korlátozta-e a közérdekű vitában való részvételi jogot. Mérlegelni kell egyrészt a kérelmező nem kormányzati szervezet azon joga, hogy közérdekű információkat és eszméket terjeszthessen, –amelyekhez a nyilvánosságának joga van hozzáférni –, másrészt a hatóságok azon törekvése között, hogy megvédjék a demokratikus vitát, illetve folyamatot a gazdaságilag erős, a befolyásolásra leginkább képes médiumokhoz való hozzáférés tekintetében előnyös helyzetű csoportok torzításától. A Bíróság elismeri, hogy az ilyen csoportok jelentős előnnyel rendelkeznek a fizetett hirdetésekhez való hozzáférést illetően is, ezáltal korlátozhatják a szabad és plurális vitát, amelyet továbbra is az államnak kell végső soron biztosítania. Ezért szükséges a közérdekű viták sugárzásának szabályozása az Egyezmény 10. cikk (2) bekezdése keretein belül.

A Bíróság külön felhívta a figyelmet arra, hogy az Egyesült Királyságban a fizetett politikai hirdetések sugárzásának tilalma 1950 óta a műsorszolgáltatásra vonatkozó szabályozás szerves része. A jogalkotást megelőzően széleskörű konzultáció folyt, melynek során részletesen megvizsgálták a tilalom Egyezményvel való összhangját, valamint lehetséges hatásait. Az elektronikus médiára vonatkozó brit szabályozás alapvető eleme a pártatlanság, amellyel összeegyeztethetetlen a politikai hirdetés. Hasonló rendelkezések más államokban is vannak, ahol pedig lehetővé vált a fizetett politikai reklám, ott „jelentős gyakorlati problémákat” vetett fel: biztosítható-e az egyenlő hozzáférés minden fél számára, ha a felek megkerülik a politikai hirdetések időtartamának előírásait, finanszírozási korlátait; illetve az is kérdésként merült fel, hogy mi minősül „politikai reklámnak”. Ezért mind a parlament, mind az igazságszolgáltatás szervei a tilalom fenntartása mellett foglaltak állást. A tilalmat tartalmazó Communications Act 2003-t többpárti támogatással, ellenszavazat nélkül fogadták el. Következésképp, a tilalmat a parlamenti testületek által lefolytatott, kulturális, politikai és jogi szempontú vizsgálat eredményeként vezették be; a rendelkezés része a közügyeket illető véleménynyilvánítás sugárzására vonatkozó tágabb szabályozási rendszernek az Egyesült Királyságban.

A Bíróság elutasította a kérelmező érveit. A kérelmező úgy érvelt, hogy a rádióra és a televízióra korlátozó tilalom logikátlan, összehasonlítva ezen

médiumok hatékonyságát az újabb médiumok hatékonyságával. A Bíróság azonban úgy ítélte meg, hogy a hagyományos elektronikus média megkülönböztetése annak különleges befolyásoló erején alapszik. Az elektronikus média hatása még mindig közvetlen és erőteljes, és ezt a hatást erősíti a rádió és televízió folyamatos működése, a szórakoztatási funkciója az otthon szférájában. Továbbá, az internet, illetve a közösségi média használatában rejlenek ugyan lehetőségek, ám ez nem azt jelenti, hogy a online eljuttatott információnak ugyanolyan a hatása, mint a műsorsugárzás útján közvetített információnak. Az internet, illetve a közösségi média utóbbi években bekövetkezett, jelentős fejlődése ellenére nincs bizonyíték arra, hogy a hagyományos elektronikus média hatása oly mértékben megváltozott volna, ami megkérdőjelezné a különleges intézkedések szükségességét.

A kérelmező azt is állította, hogy a televízióban és rádióban közvetített reklámok ma már nem kerülnek többre, mint a többi médiumban elhelyezett reklámok. A Bíróság szerint azonban a televíziós reklámok sugárzásának olyan előnyei vannak, amelyeknek a hirdető és a műsorszolgáltatók is tudatában vannak, és a hirdető továbbra is olyan hatalmas összegeket hajlandóak fizetni ezért, ami messze meghaladja a nyilvános vitában részt venni kívánó legtöbb civil szervezet lehetőségeit. A kérelmező végül úgy vélte, hogy a kormány szűkíthette volna a tilalom hatályát, megengedve a hirdetést a társadalmi érdekképviseleti szervezetek számára választási időszakon kívül. A Bíróság szerint – elfogadva a kormány érveit – a kevésbé szigorú tilalom a visszaélés kockázatával és az önkényesség veszélyével járna: ha adott lenne ilyen lehetőség, azzal valószínűleg visszaélnének a gazdaságilag erős szervezetek, ami veszélyeztethetné műsorszolgáltatás pártatlanságának elvét. Tekintettel a bonyolult jogszabályi háttérre, a politikai reklámok részleges tilalma, illetve a szabályozás eseti alkalmazása bizonytalansághoz, pereskedéshez és késedelemhez vezethet, ezért az enyhébb tilalom nem lenne megvalósítható.

A Bíróság külön hangsúlyozta, hogy a részes európai államok között nincs konszenzus az elektronikus médiában közölt, fizetett politikai hirdetések szabályozását illetően. A részes államok továbbra is különböző eszközökkel szabályozzák az ilyen reklámokat, ami a jelentős történelmi, kulturális és politikai különbségekből, valamint az egyes államok eltérő demokráciafelfogásából ered. A konszenzus hiánya szélesebb mérlegelési jogkört tesz lehetővé, mint a közügyekkel kapcsolatos véleménynyilvánítás korlátozásánál általában. A Bíróság leszögezte azt is, hogy az alternatív médiumokhoz való hozzáférés

kulcsfontosságú a korlátozás arányosságának szempontjából. A tilalom csak a politikai reklámokra és csak a média egyik típusára, a legbefolyásosabb és legköltségesebb médiumokra – televízió, rádió – vonatkozik. A többi médium továbbra is elérhető a kérelmező civil szervezet számára. Részt vehet politikai jellegű rádiós vagy televíziós közéleti műsorokban, illetve hirdetéseit közzéteheti a nem földi sugárzású médiumokban, ideértve a nyomtatott sajtót, internetet – illetve közösségi médiát –, valamint demonstrációk alkalmával, plakátokon és szórólapokon is terjeszthet üzeneteket. Még ha jelenleg nem is bizonyított, hogy az internet, illetve a közösségi média befolyásoló hatása erősebb, mint az elektronikus médiáé, ezek az új médiumok is hatékony kommunikációs eszköznek tekinthetők, amelyek jelentősen segíthetik a kérelmező civil szervezet céljai eléréséhez.

Mindezek alapján a Bíróság 9–8 arányban úgy ítélte meg, hogy a politikai hirdetések tilalmának igazolására felhozott indokok megfelelőek és elégségesek, és az állam nem ment túl messzire a nyilvános vitában való részvétel jogának korlátozásában. A tilalom ezért nem tekinthető a kérelmező véleménynyilvánítási szabadságába való aránytalan beavatkozásnak, tehát nem sérti meg az Egyezmény 10. cikkét. A Bíróság így kimondta, hogy a politikai reklám tilalma az elektronikus médiában nem sérti a 10. cikket.

A különvéleményt megfogalmazó bírák – köztük Sajó András – arra hívták fel a figyelmet, hogy az ügy szinte azonos egy korábbi esettel, amelyben a Bíróság megállapította az Egyezmény megsértését (a VgT Verein gegen Tierfabriken Svájc elleni ügy; 2001. június 28., no. 24699/94). A politikai reklám általános tilalmát kimondó Communications Act 2003 321. szakaszának (2) és (3) bekezdése lényegében azonos az egyezményesértőnek minősült svájci szabályozással. A tilalom az Egyesült Királyságban minden olyan szervezet hirdetéseire kiterjed – bármilyen témában –, amelyek (kizárólag, illetve elsősorban) politikai célok érdekében működnek, függetlenül a hirdető identitásától vagy funkciójától. A „politikai” a definíció szerint olyan széles értelemben foglalt, hogy bármilyen közéleti kérdést magában foglal. Ráadásul minden televíziós és rádiós műsor-szolgáltató – akár országos vagy helyi, akár közszolgálati vagy független – a tilalom hatálya alá tartozik. Ebben az értelemben a tilalom még szélesebb, mint amit a Bíróság a VgT-ügyben túlzottnak tekintett. A tilalmat a véleménynyilvánítás leginkább védett formájára (közérdekű beszéd), a demokratikus folyamat egyik legfontosabb szereplőjére (nem kormányzati szervezetek), valamint a befolyásolóerő tekintetében

legerősebb területre (audiovizuális média) alkalmazzák. Érthetetlen, hogy ami nem bizonyul szükségesnek a svájci demokratikus társadalomban, az miért lehet arányos és szükséges az Egyesült Királyság demokratikus társadalmában. Egyáltalán nem világos, hogy a Bíróság miért döntött úgy, hogy felülbírálja korábbi ítéletét, és eltér az addigi ítélkezési gyakorlattól. Nehéz megérteni ezt a kettős mércét, hiszen az Egyezmény minimumszabályait egyformán kellene alkalmazni minden részes államra.

A bírák szerint a demokráciára való hivatkozással – amely korlátozási ok nem szerepel az Egyezmény 10. cikkének (2) bekezdésében – a többség azt sugallja, hogy a kormány a demokrácia érvét elővéve, az elektronikus média szabadságára hivatkozva korlátozhatja a véleményszabadság gyakorlását. A 10. cikk nem ismer olyan beavatkozási lehetőséget sem, mint „általános érdek” (‘general interest’) vagy „közérdek” (‘public interest’). A politikai hirdetések általános tilalma mögött az emberek információközlési és -szerzési jogának biztosítására vonatkozó pozitív állami kötelezettség helytelen felfogása áll. A tilalom maga hozza létre azt az állapotot, amelynek elkerülése lenne a cél; nevezetesen a kis szervezetek ellehetetlenülését az eszmék sugárzásának versenyében. „Teljes mértékben és tartósan lezárja a legfontosabb kommunikációs médiumot mindenki, illetve a közügyek folyásáról szóló hirdetett üzenet előtt, ami a szabadság szigorúbb szűkítését jelenti, mint ami egy demokratikus társadalomban szükséges. A véleménynyilvánítás szabadsága azon a feltevésen alapszik, hogy a beszélők – és nem a kormány – tudják a legjobban, hogy mit akarnak mondani, és azt hogyan akarják mondani. Az eszmék csak akkor tudnak versenyezni, ha a beszélőknek lehetősége van annak eldöntésére, hogy – az Egyezmény által elismert határokon belül – az eszmék átadásának mely formája szolgálja legjobban az üzenetüket. A robusztus demokráciát nem segíti elő a jó szándékú paternalizmus.

A kisebbségben lévő bírák azzal sem értettek egyet, hogy a politikai beszéd vagy közérdekű beszéd korlátozása azért „indokoltabb”, mert a korlátozó intézkedés általános. Szerintük a többség túl nagy jelentőséget tulajdonít az általános szabályozást létrehozó folyamatnak, a parlamenti vitának. Az a tény, hogy a jogalkotó megvitatta – esetleg többször is – a jogalkotás szükségességét, és arra a következtetésre jutott, hogy az megfelel az Egyezménynek, illetve az általános intézkedés életbe lépésére tisztességes és körültekintő módon került sor, nem módosítja a Bíróságra háruló feladatot, hogy alkalmazza az alapvető emberi jogok védelmére szolgáló mércéket. Az alapvető emberi jogok és a

Bíróság számára lényegtelen, hogy a beavatkozás megfelelő jogszabályból, vagy pedig bírósági, közigazgatási cselekményből vagy mulasztásból származik-e. A Bíróságnak nem az intézkedés forrását, hanem annak arányosságát kell figyelembe vennie. Természetesen az alapos parlamenti vitáról szóló információk segíthetik a Bíróságot annak megértésében, hogy nyomós társadalmi szükséglet áll-e a beavatkozás hátterében.

Kommentár: A Nagykamara rendkívül megosztott volt az ügyben, és csekély többséggel hozott ítéletet. Az ítélet azért is érdekes, mert az amerikai legfelső bíróság pár évvel ezelőtt egészen másként, a strasbourgi többségi döntés felfogásával élesen ellentétes módon döntött.¹⁶ Az amerikai legfelső bíróság elutasította azt az érvelést, miszerint a kampánykiadások torzíthatják a választási folyamatot. A strasbourgi bíróság ezzel szemben elfogadta azt az érvelést, hogy „erős gazdasági csoportok” jelentős előnyre tehetnek szert a fizetett hirdetések terén, és ezáltal korlátozhatják a szabad és plurális vitát; a torzulás miatti aggodalmak pedig nem korlátozódnak a választási időszakra.¹⁷

Kóczián Sándor

AZ EGYEZMÉNY 14.
CIKKE AZ 1. KIEGÉSZÍTŐ
JEGYZŐKÖNYV 2. CIKKÉVEL
ÖSSZEFÜGGÉSBEN: A HÁTRÁNYOS
MEGKÜLÖNBÖZTETÉS TILALMA,
AZ OKTATÁSHOZ VALÓ JOG

*Horváth és Kiss Magyarország elleni ügye*¹⁸

Az ügy körülményei. A kérelmező két nyíregyházi roma származású fiatalember, akiknek állításuk szerint etnikai származásuk következtében egy speciális, értelmi fogyatékos gyerekek számára létrehozott, csökkentett tantervű gyógypedagógiai intézményben kellett folytatniuk az általános iskolai tanulmányaikat. Magyarországon a hátrányos háttérű tanulók, különösen a romák, jelentősen felülreprezentáltak a fogyatékos gyerekek között, ez pedig a kérelmezők álláspontja szerint a kulturálisan elfogult, hibás diagnosztikai rendszer alkalmazása következtében áll elő. Az első és a másodfokú bíróság egymástól teljesen eltérő tartalmú ítélete után a fellebbezési eljárásban a Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy sérült az egyenlő bánásmód követelménye, illetve a kérelmezők személyiségi joga, és az állam köteles kialakítani egy olyan, megfelelő eljárási rendszert, amely tekintettel van a roma származá-

sú gyerekek hátrányos helyzetére. Annak megállapítása azonban, hogy az állam e kötelezettségének nem tett eleget, meghaladja a Legfelsőbb Bíróság hatáskörét. A kérelmezők ezután fordultak az EJEB-hez, és az 1. kiegészítő jegyzőkönyv 2. cikke által biztosított, oktatáshoz való joguk vonatkozásában a 14. cikk sérelmét állították. Azzal ugyanis, hogy a speciális tantervű iskolákban való elhelyezés alapjául szolgáló tesztek nincsenek tekintettel a roma származású tanulók kulturális, etnikai, nyelvi és társadalmi sajátosságaira, s ezáltal téves diagnózishoz vezetnek, továbbá, hogy a szülők részvételhez és tájékoztatáshoz való joga nincs megfelelően biztosítva az eljárásban, a roma származású tanulók oktatáshoz való jogukra tekintettel diszkriminációt szenvednek el.

*A döntés.*¹⁹ A Bíróság először áttekintette az ide vonatkozó általános elveket. A korábbi joggyakorlat alapján rögzítette, hogy a hasonló helyzetben lévő személyek közötti különbségtétel diszkriminatív, ha annak nincs objektív és ésszerű indoka. Ennek ellenére az Egyezmény 14. cikke nem tiltja, hogy egy részes állam eltérően bánjon bizonyos csoportokkal annak érdekében, hogy a csoportok között fennálló egyenlőtlenséget ellensúlyozza. Bizonyos esetekben az erre való törekvés hiánya önmagában megvalósítja a 14. cikk sérelmét.

A faji alapú hátrányos megkülönböztetés a diszkrimináció egy súlyos fajtája, az ellene való küzdelemhez a hatóságok részéről különös éberségre és erőteljes reakcióra van szükség: a rasszizmus elleni fellépés érdekében minden rendelkezésre álló eszközt igénybe kell venniük. A Bíróság megerősítette korábbi gyakorlatát, mely szerint a kizárólag vagy meghatározó mértékben egy személy etnikai származásán alapuló megkülönböztetést nem lehet objektív indokok alapján kimenteni a pluralizmusra és a különböző kultúrák iránti tiszteletre épülő demokratikus társadalmakban. A Bíróság kifejtette, hogy az államok széles mérlegelési jogkörrel rendelkeznek a tekintetben, hogy milyen intézkedésekkel érik el az Egyezmények való megfelelést, figyelemmel a közösség és az egyének érdekeire. Ugyanakkor, amikor valamely csoport tagjait hátrányos megkülönböztetés éri az oktatáshoz való jogukkal kapcsolatban, pozitív intézkedések válhatnak szükségessé. Egy általánosan megfogalmazott intézkedés, melynek következtében valamely személyek vagy személyek csoportja hátrányt szenvednek, megvalósíthat hátrányos megkülönböztetést annak ellenére, hogy nem ez volt a jogalkotó célja. Ez a közvetett hátrányos megkülönböztetés. Így, ha bebizonyosodik, hogy egy intézkedésnek ilyen hatása van, nem szükséges

annak bizonyítása, hogy a hatáskörrel rendelkező hatóságok diszkriminatív célzattal jártak el. Amennyiben a közvetett hátrányos megkülönböztetésre hivatkozó kérelmező a statisztikai adatok alapján felállít egy megdönthető vélelmet, mely szerint az intézkedés hatása diszkriminatív, a bizonyítás terhe az alperes államra száll, amelynek azt kell bizonyítania, hogy az intézkedés nem diszkriminatív. A bizonyítás terhének ily módon való megfordítása nélkül a kérelmezőnek rendkívüli nehézséget okozna a közvetett diszkrimináció bizonyítása.

Ezen általános elveket a konkrét esetre vonatkoztatva a Bíróság a magyar kormány által sem vitatott statisztikai adatok alapján megállapította, hogy mivel folyamatosan és feltűnően nagy számban irányítanak kiegészítő iskolákba tévesen értelmi fogyatékosnak diagnosztizált roma gyerekeket, egy általános intézkedésnek aránytalanul hátrányos hatása van az egyébként is különösen sebezhető roma kisebbségre, valamint – jóllehet, kisebb nagyságrendben – más hátrányos helyzetű csoportok tagjaira is.

A Kormány nem tudta ésszerű indokok alapján igazolni a különbségtételt, csupán általánosan hivatkozott a romák hátrányos szociális helyzetére. A Bíróság arra emlékeztetett, hogy az eltérő bánásmód diszkrimináció, ha objektív és ésszerű indokok alapján nem igazolható, nincs legitim célja, vagy ha nincs ésszerű arányossági kapcsolat az alkalmazott eszközök és az elérni kívánt cél megvalósulása között.

A Bíróság a D. H. és mások Csehország elleni ügyét citálva megjegyezte, hogy az a jelenség, hogy roma gyerekek indokolatlanul speciális iskolákba irányítanak, Európa-szerte hosszú múltra tekint vissza. A körülményekre tekintettel az EJEB úgy véli, hogy az államnak pozitív kötelezettsége annak elkerülése, hogy az állítólagosan semleges intézkedések diszkriminációt valósítsanak meg. A Bíróság aggályosnak találta, hogy Magyarországon a WHO ajánlásaihoz képest lényegesen magasabb értéket kell elérnie valakinek az IQ-teszten ahhoz, hogy a hatóságok ne minősítsék mentálisan fogyatékosnak. A Bíróság nem vitatta, hogy a magyar kormány szándéka arra irányult, hogy megoldja a tanulási nehézségekkel küzdő gyerekek oktatásának problémáit, azonban a kiegészítő iskolákban való elhelyezés alapjául szolgáló tesztek összeállításánál és értékelésénél figyelemmel kellett volna lenni a gyerekek nemzetiségi hovatartozásából adódó sajátosságaira. Az eset összes körülményeit egybevetve a Bíróság megállapította, hogy a tesztelés során nem voltak beépítve a szükséges garanciák a téves diagnózis – és ez által a téves iskolai elhelyezés – elkerülése érdekében. E tekintetben a Bíróság elfogadja az elsőfokú

bíróság megállapításait, amelyeket a fellebbviteli bíróságok sem vitattak, miszerint a szakértők elmulasztották a kérelmezők diagnózisának egyéniesítését, esetükben nem határozták meg részletesen a sajátos nevelési igény okát és a természetét, és ez által megsértették a kérelmezők jogát az esélyegyenlőséghez. A helyzethez hozzájárult az is, hogy a szociális igazgatás folyamatosan átszervezés alatt állt, minek következtében a megyei szakértői bizottságok működéséhez szükséges feltételek nem voltak megfelelően biztosítottak. Az állam tehát nem tett eleget annak a pozitív kötelezettségének, hogy a roma gyerekek szegregált oktatásának hosszú múltra visszatekintő gyakorlatát felszámolja. A szülői hozzájárulás kérdésében a Bíróság elfogadta a kormány azon érveit, melyek szerint a hazai jog megfelelő jogorvoslatot biztosított számukra, ám Kiss esetében a szülői részvétel hiánya és a szülők kifejezett tiltakozása ellenére való elhelyezés hozzájárult a diszkrimináció megvalósulásához.

A Kiss Alajos Magyarország elleni ügyre visszautalva kifejtette, hogy a tagállami értékelési zóna szűkebb, ha olyan, különösen sérülékeny csoport alapjogainak korlátozásáról van szó, amelynek tagjait a múltban jelentős diszkrimináció érte. A Bíróság megállapította, hogy a vonatkozó jogszabályok alkalmazása aránytalanul hátrányosan érintette a roma közösséget, és az állam nem biztosított megfelelő garanciákat a téves diagnosztizálás és a téves beiskolázás elkerülése érdekében, a kérelmezőket hátrányos megkülönböztetés érte. Következésképpen a Bíróság megállapította a 14. cikk sérelmét az első kiegészítő jegyzőkönyv 2. cikkével összefüggésben.

Balogh Éva

JEGYZETEK

1. 46132/08. számú kérelem.
2. Az EJEB 2012. november 13. kelt ítélete.
3. 16761/09. számú kérelem.
4. Az EJEB 2012. december 18-án kelt ítélete.
5. 30002/08. számú kérelem.
6. Az EJEB 2012. április 12-én kelt ítélete.
7. 15054/07. és 15066/07. számú kérelem.
8. Az EJEB 2012. június 28-án kelt ítélete.
9. 48876/08. számú kérelem.
10. 2007. december 31-ig a Broadcast Advertising Clearance Centre (BACC) felelt a televíziós reklámok előzetes vizsgálatáért és engedélyezéséért az elektronikus médiában.
11. <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/21/section/321>

12. A hirdetés megtekinthető az interneten: http://www.youtube.com/watch?v=qON_IFQE4HY
13. R (Animal Defenders International) v. Culture Secretary (DC) [2006] EWHC 3069.
14. R (Animal Defenders International) v. Secretary of State for Culture Media and Sport [2008] UKHL 15.
15. Az EJEB 2013. április 22-én kelt ítélete.
16. Citizens United v. Federal Election Commission, 558 U.S. 310 (2010). Lásd UNGER Anna: Puha pénzek, kemény kampány és a szólásszabadság: az amerikai legfelső bíróság ítélete a kampányfinanszírozásról, *Fundamentum*, 2010/3. 63. <http://www.fundamentum.hu/sites/default/files/10-3-05.pdf>
17. ROWBOTTOM, JACOB: A surprise ruling? Strasbourg upholds the ban on paid political ads on TV and Radio. Inform's Blog, 2013. április 23. <http://inform.wordpress.com/2013/04/23/a-surprise-ruling-strasbourg-upholds-the-ban-on-paid-political-ads-on-tv-and-radio-jacob-rowbottom/>
18. 11146/11. sz. kérelem.
19. Az EJEB 2013. január 29-én kelt ítélete.